

Qualitative Evaluation of Psychological Challenges in Infertile Females Undergoing Alternative Infertility Treatment Methods

Goharshahi Sh¹, *Soleimani AA², Heydarnia A³

Author Address

1. Department of Psychology, Bojnourd Branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran;
  2. Associate Professor, Department of Educational Sciences and Counseling, University of Bojnord, Bojnord, Iran;
  3. Assistant Professor, Department of Educational Sciences and Counseling, University of Bojnord, Bojnord, Iran.
- *Corresponding author's email: soleimani@ub.ac.ir

Received: 2020 October 17; Accepted: 2021 February 20

Abstract

Background & Objectives: Infertility is among the issues with multiple effects on couples' lives. By the development of medical science and the use of new methods of infertility treatment, including embryo donation, sperm donation, egg, and surrogate uterus donation, these problems have been largely solved; however, any advancement in technology and medicine also brings challenges. Sometimes these challenges are also problematic and take precedence over the essence of the problem. Applying advanced assisted reproductive techniques, such as using third-party gametes and surrogates, increased the expectation of pregnancy in couples without children despite numerous surgical and pharmacological interventions. Alternative methods of treating infertility or third-party infertility refer to the use of an egg, sperm, or embryo donated by a third party and obtaining another uterus to develop the fetus. The present study aimed to explain the psychological challenges of infertile women who intend to have children through alternative methods of infertility treatment.

Methods: This was a qualitative study with an interpretive phenomenological design. The study participants included a group of women with infertility. Accordingly, 10 infertile subjects were referred to one of the infertility treatment clinics in Mashhad City, Iran, and applied for one of the new methods of assisted reproduction, including egg donation embryo or surrogate donation. Now the beginning of the end of the treatment was selected using the purposive and criterion sampling methods. The required data were collected using in-depth and semi-structured individual interviews. The interviews lasted an average of 45 minutes, beginning with the key question, "Which alternative method did you and your spouse most agree to use, and what challenges did this agreement pose to you?" Follow-up questions were probed according to the previous answers and more specialized. The obtained data were coded and analyzed by DiKelman et al.'s (1989) method. The coding process was analyzed in the form of primary codes, concepts, and categories. In this study, MAXQDA was used to analyze the collected data.

Results: The study results led to the extraction of 248 initial codes of 7 concepts and 3 categories; they reflected the psychological challenges perceived by this group in the path of new assisted reproductive therapies. The study findings were extracted from the description of psychological challenges by infertile women; they were divided into 3 general categories based on the scope of these challenges, i.e., as follows: 1- focal challenges (i.e., challenges related to the treatment process, mental and emotional challenges of couples, challenges related to marital relationships and challenges concerning the child and the role of being a parent). Infertility as a defect and the treatment that couples choose and seek to compensate for that defect in themselves or their spouse poses a series of challenges for them, both individually and in the relationship with their spouse. The scope of these challenges included the individual and their spouse separately and concerning each other. The scope included all thoughts, feelings, thoughts, and ideas and biopsychosocial, religious, and economic issues of the person and his wife separately; also concerning their life together. 2. Local challenges (i.e., challenges related to family acceptance and challenges related to the reaction of families & others) include psychological challenges that go beyond the focal challenges, that is, beyond the boundaries of the individual and the couple. It consists of family, friends, and society. They became a family and a community which surrounded them. It includes the individual and the couple's concerns concerning family, friends, neighbors, and the community. 3. Extensive challenges (i.e., sociocultural & religious issues). These challenges included psychological issues and challenges that were broader than the local and local challenges and factors and were influenced by society's beliefs, culture, and general policies.

Conclusion: Alternative therapies for infertile couples have numerous challenges that stress the individual and his family. Therefore, to improve the quality of life of infertile couples and the intensive care of the treatment process, a program should be developed and implemented to diagnose, find the cause, and solve these psychological problems and psychological pressures.

Keywords: Reproductive assistance technologies, Psychological challenges, Female infertility.

بررسی کیفی چالش‌های روان‌شناختی زنان نابارور اقدام‌کننده به روش‌های درمان جایگزین ناباروری

شیوا گوهرشاهی^۱، *علی‌اکبر سلیمانیان^۲، احمد حیدرنیا^۳

توضیحات نویسندگان

۱. گروه روان‌شناسی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران؛
۲. دانشیار گروه علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه بجنورد، بجنورد، ایران؛
۳. استادیار گروه علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه بجنورد، بجنورد، ایران.
*رایانامه نویسنده مسئول: soleimanian@ub.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۶ مهر ۱۳۹۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۲ اسفند ۱۳۹۹

چکیده

زمینه و هدف: در خانواده، داشتن فرزند آرزویی ارزشمند است؛ اما عده‌ای از زوجین به دلایل گوناگون قادر به تولیدمثل نیستند. هدف این پژوهش، بررسی کیفی چالش‌های روان‌شناختی زنان نابارور اقدام‌کننده به روش‌های درمان جایگزین ناباروری بود.

روش بررسی: روش پژوهش حاضر، کیفی با طرح پدیدارشناسی تفسیری بود. جامعه آماری این پژوهش را زنان نابارور مراجعه‌کننده به کلینیک‌های خصوصی ناباروری مشهد تشکیل دادند که در فرایند درمان ناباروری قرار داشتند یا متقاضی دریافت روش‌های جایگزین درمان بودند. نمونه شامل ده نفر بود که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته فردی جمع‌آوری شد. مدت‌زمان مصاحبه‌ها به‌طور متوسط ۴۵ دقیقه بود. کدگذاری و تحلیل داده‌ها از طریق روش دی‌کلمن و همکاران (۱۹۸۹) صورت گرفت. در این پژوهش، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۱۲ استفاده شد.

یافته‌ها: براساس یافته‌های پژوهش، چالش‌های روان‌شناختی که توسط زنان نابارور بیان شد، شامل سه مقوله کلی چالش‌های کانونی (چالش‌های مربوط به فرایند درمان، چالش‌های فکری و احساسی زوجین، چالش‌های مربوط به روابط زوجی، چالش‌های مرتبط با کودک و نقش والدبودن)، چالش‌های موضوعی (چالش‌های مربوط به پذیرش خانواده‌ها، چالش‌های مربوط به واکنش خانواده‌ها و اطرافیان) و چالش‌های گسترده (چالش‌های اجتماعی و فرهنگی و مسائل شرعی) بود.

نتیجه‌گیری: درمان‌های جایگزین برای زنان نابارور چالش‌های فراوانی در بر دارد که منجر به ایجاد فشارهای روانی زیاد بر فرد و خانواده او می‌شود؛ از این رو در جهت بهبود کیفیت زندگی زنان نابارور علاوه بر مراقبت‌های ویژه مراحل درمانی، باید برنامه‌ای به منظور تشخیص و علت‌یابی و درمان این مشکلات روان‌شناختی و فشارهای روانی ایجادشده تدوین و اجرا شود.

کلیدواژه‌ها: فناوری‌های کمک‌باروری، چالش‌های روان‌شناختی، ناباروری زنان.

جدیدبودن تکنیک‌های لقاح خارج از رحمی و روش‌های جایگزین درمان ناباروری و نیز گرایش به درمان با این روش‌ها، زمینه بروز پرسش‌ها و ابهامات متعددی را در زمینه‌های مختلف برای زوجین ایجاد کرده است. بی‌توجهی به ملاحظات همه‌جانبه در این زمینه می‌تواند زمینه بروز نگرانی‌های جدی آتی را در اهداکنندگان و به‌خصوص دریافت‌کنندگان فراهم آورد. شیوع زیاد ناباروری در کشور در مقایسه با آمار مشابه جهانی براساس یافته‌های پژوهش‌های (نرخ ناباروری در جهان حدود ۱۲ تا ۱۵ درصد، در ایران حدود ۲۰/۲ درصد)، توجه بیش از پیش پژوهشگران را به این حوزه ضروری می‌کند (۹). با توجه به اینکه توجه پژوهشگران در اغلب پژوهش‌های پیشین بر روش کمی و پرسش‌نامه‌ای معطوف بوده است و این روش برای کسب دانش عمیق در این حوزه کافی نیست، انجام پژوهش‌هایی با رویکردهای دیگر، نظیر رویکرد کیفی، ضرورتی انکارناپذیر است. افزایش تعداد زوج‌های نابارور در جامعه و از طرفی درمان‌های متعدد و متنوع آن، موضوع ناباروری و درمان آن را به یکی از بحث‌های اجتماعی در سطح جامعه تبدیل کرده است. این موضوع موجب سنج‌بندی و ساخت مجدد فرایندهای اجتماعی و مفاهیم کلیدی مربوط به باروری مانند خانواده، ازدواج، خویشاوندی، نژاد، صفات و تجربیات زیسته پدری، مادری، خواهری، برادری و... شده است (۱۰). از آنجاکه مبحث مربوط به روش‌های جایگزین درمان ناباروری چالش‌ها و نگرانی‌های روان‌شناختی متعددی را برای زنان به‌وجود می‌آورد، شناسایی آن‌ها می‌تواند کمک شایانی در رفع چالش‌های پیش روی زنان نابارور در روند درمان و در نتیجه کاهش عوارض ناشی از درمان و بهبود وضعیت بهداشت روانی زنان نابارور باشد. پژوهش‌های محققان تاکنون، هرکدام به بررسی یکی از جنبه‌های این نوع درمان‌ها پرداخته و سعی شده است بیشتر از دیدگاه حقوقی و شرعی و اخلاقی به این موضوع نگریسته شود؛ همچنین در اکثر پژوهش‌ها از روش‌های کمی به‌منظور بررسی نظرات زنان نابارور تحت درمان‌های شخص ثالث استفاده شده است و کمتر پژوهشی دیده می‌شود که جنبه‌های روان‌شناختی افراد نابارور تحت درمان‌های کمک‌باروری را به‌صورت کیفی و عمیق بررسی کرده باشد؛ از جمله در پژوهش مقدم تبریزی و فیض‌بخش بررسی عزت‌نفس، خودکارآمدی و پیامد درمان در زنان نابارور خواهان استفاده از روش لقاح داخل آزمایشگاهی صورت گرفت (۱۱). همچنین والیانی و همکاران به ارزیابی تأثیر تن‌آرامی بر پیامد درمان زنان نابارور به‌روش جایگزین پرداختند (۱۲). احمدی طهران و همکاران مطالعه‌ای در زمینه نگرش زنان نابارور به رحم جایگزین انجام دادند (۱۳). در تحقیقی مشابه با پژوهش حاضر، پیرنیا به بررسی

بارداری^۱ به‌طور سنتی از مشخصه‌های بسیار برجسته نقش جنسی زنان به‌شمار می‌آید؛ از این‌رو ناباروری^۲ به‌طور سنتی، مشکلی زنانه تلقی شده است (۱). آمارها حکایت از آن دارد که ۶۰ تا ۱۶۸ میلیون نفر در سراسر دنیا، تحت‌تأثیر این پدیده جهانی قرار گرفته‌اند و عمده افراد مبتلا در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند (۲)؛ بنابراین می‌توان انتظار داشت که زنان نابارور با مشکلات متعددی از جمله افسردگی^۳، نومییدی^۴، اضطراب^۵ و نارضایتی^۶ از زندگی مشترک درگیر باشند. این مشکلات به‌ویژه در جوامعی که هنجارهای فرهنگی به مادر بودن ارج بیشتری می‌نهد، پیامدهایی چون بی‌ثباتی زندگی مشترک، خشونت خانگی و انزوا را به‌دنبال خواهد داشت (۳). اضطراب و افسردگی به‌عنوان اختلالات شایع‌تر خلقی و اضطرابی، علل احتمالی شکست اولین دوره لقاح آزمایشگاهی^۷ مطرح شده است. همچنین سایر بررسی‌ها نشان داده است، زنان نابارور به‌علت ناتوانی در داشتن فرزند مستعد حالت‌های ناامیدی، احساس ناکامل بودن، کناره‌گیری از اجتماع و اضطراب و افسردگی هستند و هرچه فرایند درمان طولانی‌تر شود، این پیامدها نیز شدت بیشتری می‌یابد (۴). برای درمان ناباروری از روش‌های دارویی^۸، جراحی^۹ و بارداری شخص ثالث^{۱۰} (تخمک اهدایی^{۱۱}، اسپرم اهدایی^{۱۲}، رحم جایگزین^{۱۳}، جنین اهدایی^{۱۴}) استفاده می‌شود (۵). در این راستا استفاده از فناوری‌های کمک‌باروری^{۱۵} در جوامع مختلف به‌جهت درمان ناباروری، همواره با چالش‌هایی روبه‌رو بوده و رشد سریع آن باعث بروز نگرانی‌هایی شده است (۶). استفاده از روش‌های جایگزین (نوبین) کمک‌باروری^{۱۶} نظیر استفاده از گامت شخص ثالث^{۱۷} و رحم جایگزین و نیز جنین اهدایی^{۱۸}، امید به حاملگی و صاحب فرزند شدن را در زوجینی که باوجود درمان‌های متعدد جراحی و دارویی صاحب فرزند نشده‌اند، افزایش می‌دهد (۶). اولین اهدای موفقیت‌آمیز در سال ۱۹۸۳ توسط ترونسون^{۱۹} و همکاران گزارش شد (۶). در دهه گذشته افزایش چشمگیری در تعداد نوزادان متولدشده در نتیجه اهدای گامت در جهان رخ داده است (۳). برخی از زنان نازا به‌علت فعالیت‌نداشتن تخمدان‌ها، قادر به ایجاد تخمک سالم نیستند؛ ولی رحمی سالم دارند و با اهدای تخمک توسط یک زن سالم می‌توانند فرصت معقولی برای حاملگی داشته باشند. اهدای تخمک شامل تهیه و جمع‌آوری تخمک از زن اهداکننده و باروری آن‌ها در آزمایشگاه با اسپرم شوهر زوج نازا و انتقال جنین حاصل به رحم زن نابارور است (۷). برطبق گزارش مرکز کنترل بیماری و پیشگیری در ایالات متحده آمریکا، سالانه نزدیک به ۱۳۰۰۰ تلاش برای حاملگی با استفاده از تخمک اهدایی صورت می‌گیرد (۸).

11. Donated egg
12. Donated sperm
13. Surrogate uterus
14. Donated fetus
15. Assisted reproductive technology
16. Alternative (modern) methods of assisted reproduction
17. Third-party gamete
18. Donated embryos
19. Trounson

1. Pregnancy
2. Infertility
3. Depression
4. Frustration
5. Anxiety
6. Dissatisfaction
7. In-Vitro Fertilization
8. Pharmaceutical methods
9. Surgery
10. Third party pregnancy

تجربه زیسته زنان نابارور تحت درمان با تکنولوژی‌های نوین باروری در شهر ساری پرداخت (۱۴). امروزه مراجعه زنان نابارور متقاضی درمان با استفاده از تکنولوژی‌های نوین به مطب پزشکان و کلینیک‌ها و مراکز باروری نوین، بیشتر و بیشتر شده است؛ بدون اینکه درباره چالش‌های اخلاقی و اجتماعی (و روان‌شناختی) به‌کارگیری این تکنولوژی‌های نوین، تأثیرات و همچنین نظرات و شکست‌های ناشی از عمل‌های مختلف باروری مصنوعی آگاهی و اطلاعات جامعی به (دریافت) کنندگان آنکه عموماً زنان هستند، داده شود (۱۴).

به‌طور کلی مشکل ناباروری به‌خودی‌خود برای زنان از مشکلات بسیار دشوار است که تمامی ابعاد زندگی آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. این مشکل زمانی شدیدتر می‌شود که فرد تصمیم می‌گیرد برای رفع آن، اقدام به درمان‌هایی کند که معمولاً با عرف جامعه سازگاری ندارد و به دلیل بافت سنتی و مذهبی جامعه برای اکثریت افراد جامعه ناهمخوان و تعریف نشده است و شاید برای بسیاری افراد قابل قبول نباشد؛ در نتیجه فرد علاوه بر تحمل فشارهای ناشی از ناباروری مجبور است برای خاتمه‌دادن به آن فشارها به درمان‌هایی پناه آورد که انتخاب و انجام آن شیوه‌های درمانی خالی از استرس و بار هیجانی و چالش نیست. مسئله اساسی و آنچه در پژوهش حاضر مدنظر بود، آن است که مشخص شود درمان‌های جایگزین کمک‌باروری چه چالش‌هایی را برای زنان نابارور به‌همراه دارند و چه تأثیراتی بر روند زندگی ایشان و روند درمان می‌گذارند؛ بنابراین به نظر می‌رسد انجام پژوهشی کیفی به‌منظور شناسایی چالش‌های روان‌شناختی زنان اقدام‌کننده به روش‌های جایگزین درمان ناباروری ضروری است تا در سایه آن لزوم مشاوره‌های روان‌شناختی و همچنین حمایت‌های بیشتر از این گروه توسط دست‌اندرکاران کادر درمان و مؤسسات و دستگاه‌های مربوط صورت گیرد. هدف این پژوهش، بررسی کیفی چالش‌های روان‌شناختی زنان نابارور اقدام‌کننده به روش‌های درمان جایگزین ناباروری بود.

۲ روش‌بررسی

روش پژوهش حاضر، کیفی با طرح پدیدارشناسی تفسیری بود. این روش تحقیق نظام‌دار و دقیق، یکی از رویکردهای تحقیق است که به جلوه‌گری و نمایاندن ادراکات تجربه انسانی درباره انواع پدیده‌ها می‌پردازد (۱۵). جامعه هدف را زنان ناباروری تشکیل دادند که با یکی از روش‌های جایگزین درمان ناباروری اقدام به فرزندآوری کردند. این جامعه شامل گروهی از زنان بود که خودشان نابارور بودند و به یکی از کلینیک‌های درمان ناباروری شهر مشهد مراجعه کردند؛ همچنین دریافت‌کننده یکی از شیوه‌های باروری به‌وسیله اهدای جنین، اهدای تخمک یا رحم جایگزین بودند و در مرحله ابتدا یا حین یا خاتمه درمان قرار داشتند. این مطالعه به تأیید کمیته ملی اخلاق در پژوهش‌های زیست‌پزشکی رسید و دارای کد اخلاق IR.IAU.BOJNOURD.REC.1398.005 بود. در این تحقیق، به‌منظور درک و شناخت نظرات شرکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند به‌شیوه اشباع نظری استفاده شد. در این نوع نمونه‌گیری، محقق در حین جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت هم‌زمان به تحلیل یافته‌ها پرداخت و فرایند نمونه‌گیری را تا زمانی ادامه داد که به اشباع نظری دست یافت؛ به عبارتی دیگر، زمانی که نظرات جدیدتری ارائه نشد،

فرایند نمونه‌گیری توقف پیدا کرد (۱۶).

روش گردآوری داده‌ها به‌صورت میدانی بود. برای رسیدن به هدف پژوهش، از بین مراجعه‌کنندگان به کلینیک‌های کمک‌باروری یعنی زوج‌های مراجعه‌کننده برای دریافت یکی از درمان‌های اهدایی کمک‌باروری شامل تخمک اهدایی، جنین اهدایی و رحم جایگزین، همچنین افراد معرفی‌شده توسط آشنایان و چند نمونه نیز از افراد عضو در کانال تلگرام مربوط به افراد ناباروری که استفاده‌کننده این درمان‌ها بودند، شناسایی شدند و آن‌ها دعوت به مصاحبه شدند. اشخاصی که وارد مصاحبه شدند، دارای معیارهای ورود به مصاحبه بودند. معیارهای ورود زنان نابارور به مطالعه عبارت بود از: ۱. زنان ناباروری که حداقل دو سال از ازدواجشان گذشته باشد؛ ۲. از طریق روش‌های طبیعی و درمان‌های متداول کمک‌باروری صاحب فرزند نشدند؛ ۳. برای درمان یکی از روش‌های اهدایی کمک‌باروری شامل جنین اهدایی، تخمک اهدایی و رحم جایگزین را انتخاب کردند؛ ۴. در مرحله شروع یا حین یا خاتمه درمان بودند. در ابتدای هر مصاحبه هدف از انجام مصاحبه ذکر شد و کسب اجازه برای ضبط مصاحبه صورت گرفت. درباره محرمانه بودن اطلاعات و مصاحبه‌های ضبط‌شده به مشارکت‌کنندگان اطمینان داده شد.

برای گردآوری داده‌ها، مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته فردی به‌کار رفت. مدت‌زمان مصاحبه‌ها به‌طور متوسط ۴۵ دقیقه بود و با سؤال اصلی «کدام‌یک از روش‌های جایگزین بیشتر مورد توافق شما و همسران برای استفاده بوده است و این توافق چه چالش‌هایی را برای شما ایجاد کرده است» شروع شد. سؤالات پیگیری باتوجه به پاسخ‌های قبلی و به‌صورت تخصصی‌تر پرسیده شد.

برای دستیابی به قابلیت اطمینان که به‌معنای سازگاری، منطقی و پیوسته‌بودن یافته‌ها است، پژوهشگران از اقداماتی همچون بازبینی توسط اعضا و تحلیل همکاران بهره گرفتند. وقتی معیار معتبربودن برای پژوهشی تأیید می‌شود، به این معنا است که معیار قابلیت اعتماد نیز تأیید شده است. محققان با اقداماتی همچون بازبینی توسط اعضا و نیز تماس با شرکت‌کنندگان برای رفع سوءتفاهم‌های احتمالی در پاسخ‌های داده‌شده، قابلیت اطمینان پژوهش را تأمین کردند. برای تعیین قابلیت تصدیق، محققان کوشیدند تا از ورود پیش‌فرض‌های پیشین خود در روند پژوهش و به‌ویژه نتیجه‌گیری اجتناب کنند؛ بدین‌منظور محققان با حفظ مستندات و رونوشت کتبی از پاسخ‌های شرکت‌کنندگان در تمامی مراحل پژوهش، به تضمین قابلیت تصدیق کمک کردند.

به‌منظور رعایت ملاحظات اخلاقی پژوهش حاضر اقدامات زیر صورت گرفت: بیان هدف پژوهش برای شرکت‌کنندگان و کسب رضایت آگاهانه کتبی از آن‌ها برای شرکت در پژوهش و نیز ضبط یا رونوشت‌برداری از مصاحبه‌های آن‌ها؛ درج‌نکردن نام شرکت‌کنندگان روی فایل‌ها و متون پیاده‌شده؛ رعایت اصل رازداری و محرمانه‌ماندن اطلاعات و نیز حق انصراف در همه مراحل پژوهش؛ همچنین بنا به درخواست برخی شرکت‌کنندگان قرار شد نام مرکز درمانی مطالعه‌شده مخفی بماند و اشاره‌ای به نام مرکز درمانی در پژوهش نشود.

باتوجه به استفاده از طرح پدیدارشناسی تفسیری به‌عنوان روش

به ذکر است که نمونه‌گیری و تحلیل یکی پس از دیگری انجام شد و تحلیل هر مصاحبه کار گردآوری داده‌ها را در مصاحبه بعدی هدایت کرد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۱۲ استفاده شد.

۳ یافته‌ها

در این پژوهش ده نفر از زنان با مشکل ناباروری شرکت کردند. همه آن‌ها متأهل و دارای حداقل دو سال زندگی مشترک بودند؛ همچنین با روش‌های طبیعی صاحب فرزند نشدند و در ابتدا یا ادامه یا خاتمه درمان با روش‌های جایگزین درمان ناباروری شامل رحم جایگزین، تخمک‌اهدایی یا جنین‌اهدایی قرار داشتند. در ادامه ویژگی‌های جمعیت‌شناسی مشارکت‌کنندگان در جدول ۱ آمده است.

پژوهش، فرایند تحلیل داده‌ها با استفاده از روش دیکلمن و همکاران انجام گرفت (۱۷). براساس این روش، متن مصاحبه‌ها پس از پیاده‌شدن روی کاغذ، چندین بار مرور شد تا شناخت کلی از آن حاصل شود. برای هر یک از متون مصاحبه خلاصه تفسیری نوشته شد و برای درک و استخراج معانی نهفته در آن از طریق کدگذاری اقدام شد. در ادامه پژوهشگران در استخراج مضامین به مشارکت و تبادل نظر پرداختند. با تداوم مصاحبه‌ها، مفاهیم قبلی روشن‌تر شد و پرورش یافت و گاه مفهوم جدید شکل گرفت. به‌منظور روشن‌سازی، مقوله‌بندی و رفع تناقض‌های موجود در تفسیر، فرایند بازگشت مکرر به متون صورت گرفت. هدف از تحلیل داده‌ها استخراج مفاهیم و سپس مقوله‌ها بود. مقوله‌ها یک‌سری مشخصه‌های کلی بودند که معنای محوری مفاهیم، تشابهات و تفاوت‌ها را بازنمایی کردند. لازم

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناسی زنان نابارور

مشارکت‌کننده	سن	تحصیلات	سن همسر	تحصیلات همسر	سابقه تأهل	شغل	نوع درمان	مدت ناباروری
۱	۳۶	فوق‌لیسانس	۳۵	لیسانس	هشت سال	کارمند	رحم جایگزین	هفت سال
۲	۲۷	لیسانس	۳۸	دکتر	دو سال	کارمند	تخمک‌اهدایی	دو سال
۳	۳۶	فوق‌لیسانس	۳۶	دکتر	چهار سال	کارمند	جنین‌اهدایی	چهار سال
۴	۳۲	فوق‌لیسانس	۳۷	لیسانس	دو سال	خانه‌دار	تخمک‌اهدایی	دو سال
۵	۲۷	فوق‌لیسانس	۳۰	فوق‌لیسانس	دو سال	کارمند	تخمک‌اهدایی	دو سال
۶	۳۲	لیسانس	۳۲	لیسانس	چهار سال	کارمند	تخمک‌اهدایی	دو سال
۷	۲۹	لیسانس	۳۲	فوق‌دیپلم	هفت سال	کارمند	تخمک‌اهدایی	چهار سال
۸	۳۵	دکتر	۴۱	دکتر	هفت سال	مدرس	رحم جایگزین	شش سال
۹	۳۶	دکتر	۳۴	فوق‌لیسانس	دو سال	کارمند	جنین‌اهدایی	دو سال
۱۰	۳۶	فوق‌لیسانس	۳۸	لیسانس	سه سال	کارمند	تخمک‌اهدایی	دو سال

در نهایت هفت مفهوم استخراج شد. این مفاهیم در سه مقوله اصلی دسته‌بندی شدند. در ادامه سه مقوله اصلی، با عنوان «چالش‌های اصلی زنان نابارور تحت درمان‌های ناباروری به شیوه‌های جایگزین»، در جدول ۲ ارائه شده است.

پس از جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شد و جملات مهم و فراهم‌کننده اطلاعات درباره چالش‌های روان‌شناختی مؤثر مشخص و برجسته شدند. از این جملات تعداد ۲۴۸ کد اولیه به‌دست آمد. در مرحله بعد کدهای مرتبط با هم در قالب یک مفهوم قرار داده شدند و

جدول ۲. مقوله‌بندی چالش‌های روان‌شناختی زنان نابارور تحت درمان‌های جایگزین کمک‌باروری

مقوله‌های اصلی	زیرمقوله‌ها	مفاهیم
چالش‌های قانونی (هسته‌ای)	چالش‌های مربوط به فرایند درمان	سخت‌بودن تصمیم‌گیری
		پیداکردن کیس مناسب
		عوارض داروها
چالش‌های فکری و احساسی زوجین	چالش‌های مربوط به روابط زوجی	برخوردهای غیرهمدلانه کادر
		سخت‌بودن پذیرش درمان
		نگرانی از افزایش سن
چالش‌های مربوط به روابط زوجی	چالش‌های مربوط به روابط زوجی	دغدغه‌های مالی
		نگرانی از وجودنداشتن چشم‌انداز روشن اجتماعی و اقتصادی
		احساس گناه درقبال همسر
چالش‌های مربوط به روابط زوجی	چالش‌های مربوط به روابط زوجی	آشفته‌گی فکری و استرس
		احساس سرخوردگی
		ابهام در به‌دست‌آوردن امید و سلامت روانی
چالش‌های مربوط به روابط زوجی	چالش‌های مربوط به روابط زوجی	نگرانی از ناکارایی درمان در بهبود روابط زوجین
		نگرانی از طلاق
		نگرانی از ازدواج مجدد همسر

نگرانی از ارتباط همسر با مادر جایگزین در رحم جایگزین نگرانی از تأثیر حرف اطرافیان بر همسر	چالش‌های مرتبط با کودک و نقش والد بودن
دغدغه تصاحب بچه توسط والدین اصلی نگرانی از نداشتن توانایی در تربیت درست کودک نگرانی از مطلع شدن کودک از داستان تولدش	چالش‌های مربوط به پذیرش خانواده‌ها
دغدغه‌های ناشی از پنهان‌کاری دشواری قانع کردن خانواده‌ها دشواری پذیرش حقیقت توسط خانواده‌ها	چالش‌های موضوعی
دغدغه ناشی از دخالت خانواده‌ها نگرانی از حرف و حدیث‌های اطرافیان نگرانی از دیدگاه‌های منفی خانواده‌ها نگرانی از جنجال‌های خانوادگی در صورت برملا شدن ماجرا نگرانی از برچسب‌زدن‌ها و سرزنش‌های اطرافیان نگرانی از قضاوت‌ها و برخوردهای تمسخرآمیز اطرافیان	چالش‌های مربوط به واکنش خانواده‌ها و اطرافیان
نگرانی از نبود پذیرش اجتماعی نگرانی از نبود فرهنگ‌سازی و وجود نداشتن شناخت درست از این روش‌های درمانی نگرانی از وجود دیدگاه‌های منفی در میان مردم	چالش‌های اجتماعی و فرهنگی
دغدغه ابهامات شرعی نگرانی از تعصبات خشک مذهبی خانواده‌ها و مردم نگرانی از وجود ابهامات شرعی به‌عنوان بهانه‌ای برای دخالت‌های اطرافیان	چالش‌های گسترده مسائل شرعی

درمان‌های جایگزین در حوزه چالش‌های کانونی انجام شد، یک‌سری از چالش‌ها به فرایند درمان ربط داشت. سخت‌بودن تصمیم‌گیری درباره درمان و شک و تردید در زمینه شیوه‌های درمان جایگزین از چالش‌های بسیار مهمی بود که تقریباً تمام شرکت‌کنندگان به آن اشاره کردند.

مصاحبه‌شونده شماره ۱: «من به‌خاطر شک و تردیدی که به این روش داشتم، درباره مشکلاتی که ممکن بود بابت رحم اجاره‌ای ایجاد بشه، خیلی نگران بودم؛ مخصوصاً نگران به‌وجود آمدن یک رابطه ناخواسته بین همسر و آن خانم بودم.»

پیدا کردن گزینه (کیس) مناسب نیز از چالش‌های بسیار مهمی بود که شرکت‌کنندگان به آن اشاره کردند.

مصاحبه‌شونده شماره ۸: «یک مشکل دیگه پیدا کردن رحم اجاره‌ای که به اون شخص شناخت و اطمینان کامل داشته باشیم، بود.»

عوارض داروها و تأثیرات جسمی و روانی آن‌ها بر فرد، از دیگر چالش‌های مطرح‌شده توسط زنان تحت درمان بود. مصاحبه‌شونده شماره ۷: «خیلی درمان‌ها رو امتحان کردم و خیلی اذیت شدم. گاهی کلاً پشیمون می‌شدم. مصرف داروها و انجام اقدامات درمانی خیلی فرسودم کرده.»

برخوردهای بدون احساس همدردی و بی‌ملاحظه برخی پرستاران و کادر درمان از دیگر موضوعاتی بود که برخی شرکت‌کنندگان به آن اشاره کردند.

در بررسی انجام‌شده در این پژوهش، چالش‌های روان‌شناختی زوجینی که در آن‌ها زنان تحت درمان جایگزین قرار گرفته بودند، از حیث دامنه گستردگی آن در سه دسته عمده جای گرفت که عبارت بود از: ۱. چالش‌های کانونی یا هسته‌ای^۱ که دامنه آن خود فرد و همسرش بودند و هسته خانواده را تشکیل دادند؛ ۲. چالش‌های موضعی^۲ که شامل خانواده طرفین و اقوام و خویشان آن‌ها بود و مانند چتری زوجین را در بر داشت؛ ۳. چالش‌های گسترده^۳ که گستره آن شامل فرهنگ و جامعه بود و زوجین و خانواده‌های ایشان و کل جامعه را در بر گرفت.

۱. چالش‌های کانونی (هسته‌ای)

تحلیل داده‌ها نشان داد، از چالش‌های بسیار مهم که زنان نابارور در جریان درمان با آن روبه‌رو بودند، عوامل و چالش‌های کانونی بود که دامنه آن شامل تمامی تفکرات، احساسات، افکار و عقاید و مسائل جسمی، روحی، روانی، اعتقادی، اجتماعی و اقتصادی خود شخص و همسرش به‌طور جداگانه و نیز در ارتباط با زندگی مشترکشان می‌شود. این عوامل که در خط اول درمان و حتی پیش از آن بروز می‌کند، تحت‌تأثیر شرایط و موقعیت‌ها و همچنین باورها و نگرش‌های زوجین درباره ناباروری و شیوه درمان است و ساختارهای شناختی، جهان‌بینی، فرضیات، منطق و تبیین‌هایی را در بر می‌گیرد که زوجین از مشکل خود دارند.

– چالش‌های مربوط به فرایند درمان

به‌طور کلی در دسته‌بندی که از چالش‌های پیش روی زنان نابارور تحت

3. Extensive challenges

1. Focal challenges

2. Local challenges

مصاحبه‌شونده شماره ۳: «یکی از مشکلات من بی‌ملاحظه بودن پرستارها در برخورد‌هاشون با بیمارانه. بعضی پرستارها اصلاً درک مناسبی از مشکلات ما ندارن و خیلی سرد و بی‌عاطفه برخورد می‌کنند. می‌خوان همه‌چی سریع انجام بشه تا بتونن تعداد بیشتر مریض رو جوابگو باشن.»

مصاحبه‌شونده شماره ۷: «هر دفعه که می‌خوام پیام مرکز دلشوره برم می‌داره. اصلاً شرایط آدمو درک نمی‌کنن.»

سخت بودن پذیرش درمان و کنارآمدن با آن برای زوجین نیز از چالش‌هایی بود که اکثر شرکت‌کنندگان به آن اشاره کردند.

مصاحبه‌شونده شماره ۷: «هنوزم برای من جا نیفتاده؛ اما مجبورم. اگه روش دیگه‌ای برای تقویت تخمدان‌ها و باروری با تخمک‌های خودم بود، مطمئناً انتخاب می‌کردم.»

یکی دیگر از چالش‌های عنوان‌شده توسط زنان تحت درمان‌های جایگزین، نگرانی از افزایش سن و دغدغه ازدست‌رفتن زمان بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۳: «نگرانم اگه این دفعه هم از درمان جواب نگیرم، باتوجه به اینکه سنم داره بالا می‌ره کلاً شانسمونو برای بچه‌دارشدن از دست بدم.»

دغدغه‌های مالی از چالش‌هایی بود که شرکت‌کنندگان در حوزه چالش‌های کانونی بیان کردند. این دسته از چالش‌ها شامل موضوعاتی چون نگرانی از هزینه‌های هنگفت روش‌های جایگزین و نگرانی از سوءاستفاده افراد سودجو و کلاهبردار در مسیر درمان بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۲: «هزینه‌های بالای درمان و وضعیت اقتصادی الان خیلی برای بیمارارن مشکله؛ مخصوصاً که این نوع درمان‌ها تحت پوشش بیمه نیست. وقتی هیچ‌کس به فردای کاری و شرایط اقتصادی خودش مطمئن نیست، چطور می‌تونه به‌طور جدی برای بچه‌دارشدن اقدام کنه. حالا چه برسه به زوج‌های نابارور و هزینه‌های بالای درمان ناباروری.»

مصاحبه‌شونده شماره ۱: «یه‌سری واسطه‌ها و افراد اهداکننده که به این کار به‌شکل دلالی نگاه می‌کنند، باعث به‌وجود اومدن دیدگاه منفی در افراد می‌شن.»

از دیگر دغدغه‌های شرکت‌کنندگان در این دسته از چالش‌ها، نگرانی از وجودنداشتن چشم‌انداز روشن درخصوص وضعیت اجتماعی و ثبات اقتصادی بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۶: «به‌خاطر مشکلات اجتماعی، اقتصادی، گرونی‌های پی‌درپی، تورم افزایشی، کاهش قدرت خرید و غیره به‌ثمر رسوندن بچه خیلی سخت شده.»

علاوه‌بر مطالب یادشده، نگرانی از گرفتاری‌های مالی و مشکل هزینه‌های درمان نیز دغدغه‌ای بود که اکثر شرکت‌کنندگان به آن اشاره کردند.

مصاحبه‌شونده شماره ۸: «رحم اجاره خیلی هزینه داره. واقعاً برامون خیلی سخت بود.»

– چالش‌های فکری و احساسی زوجین
دسته دوم چالش‌ها در طبقه چالش‌های کانونی، چالش‌های فکری و احساسی زوجین بود؛ ازجمله دغدغه‌هایی که شرکت‌کنندگان در زمینه چالش‌های فکری و احساسی بیان کردند، احساس گناه درقبال همسر و

ناراحتی از نداشتن توانایی باروری و حسرت به‌دنیاآوردن بچه است. مصاحبه‌شونده شماره ۵: «وقتی می‌بینم همسر من به یک بچه نگاه می‌کنه، خیلی اذیت می‌شم. احساس بدی بهم دست می‌ده و احساس گناه می‌کنم. کاش ما هم می‌تونستیم بدون این همه دردسر بچه‌دار بشیم.»

آشفته‌گی فکری و استرس، وسواس‌های فکری درباره پذیرش شخصی، دغدغه فکری درباره احتمال نبود پذیرش عاطفی زوجین و دغدغه فکری و مشغولیت ذهنی از رغبت کم همسر برای بچه‌دارشدن، از دیگر دغدغه‌های عنوان‌شده توسط شرکت‌کنندگان در این دسته از چالش‌ها بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۶: «به‌علت مشکلاتی که داشتم، قرار شد از روش تخمک‌اهدایی استفاده کنیم. هر دو تا مون این روشو دوست نداشتیم؛ اما چی‌کار می‌تونستیم بکنیم. تسلیم شرایط شدیم. از اونجایی که جنین داخل بدنم رشد می‌کنه، باعث شده به این روش رضایت بدم. می‌تونم حس مادری و حاملگی رو درک کنم.»

از دیگر چالش‌های بیان‌شده توسط زنان تحت درمان‌های جایگزین ناباروری، احساس سرخوردگی در صورت موفق‌نبودن درمان و اندوه ناشی از فقدان وجود فرزند بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۶: «خیلی افسرده شدم. بعضی اوقات آن‌قدر گریه می‌کنم؛ حتی می‌گم بی‌خیال بشم؛ اما بعدش تا آخر عمر بدون بچه باید باشم. به‌خاطر همین، تمام سختی‌هاشو قبول کردم.»

در این دسته از چالش‌ها شرکت‌کنندگان یک‌سری ابهاماتی را بیان کردند؛ ازجمله ابهام در به‌دست‌آوردن امید و سلامت روانی با استفاده از روش‌های جایگزین، ابهام در ایجاد امید به آینده و انگیزه زندگی، ابهام در ایجاد آرامش و خوشحالی، ابهام در ایجاد حس مادری. هر کدام از شرکت‌کنندگان با آرزوی رسیدن به یک‌سری نتایج مطلوب علاوه‌بر صاحب اولاد شدن به درمان وارد شدند که معلوم نبود آیا درمان و به‌دنیا آمدن فرزند آن‌ها را به آن نتایج خواهد رساند یا خیر.

مصاحبه‌شونده شماره ۳: «شاید احساس مادرشدن و پدرشدن ما رو قوی‌تر کنه تا بتونیم دربرابر مشکلات محکم‌تر باشیم و زود جا نزنیم.»

– چالش‌های مربوط به روابط زوجی
دسته سوم چالش‌ها در طبقه چالش‌های کانونی، چالش‌های مربوط به روابط زوجی بود؛ ازجمله چالش‌ها و نگرانی‌هایی که شرکت‌کنندگان در این زمینه بیان کردند، نگرانی از ناکارایی درمان جایگزین و بچه‌دارشدن در بهبود روابط و نگرانی نرسیدن به آرامش در زندگی باوجود تمام تلاش‌ها است.

مصاحبه‌شونده شماره ۷: «خدا کنه حس پدر و مادرشدن باعث بشه روابطمون بهتر بشه.»

نگرانی از طلاق به‌علت بچه‌دارشدن، نگرانی از ناپایداری ازدواج و نگرانی از ازدواج مجدد همسر نیز از موضوعاتی بود که برخی از شرکت‌کنندگان بیان کردند.

مصاحبه‌شونده شماره ۴: «اما حقیقتی که الان وجود داره، زندگیمه که باید از فروپاشی نجاتش بدم و تنها راهش بچه‌دارشدنه. امیدوارم که نتیجه بده.»

مصاحبه‌شونده شماره ۹: «این ازدواج دومم هست. همسر اولم به‌خاطر همین مشکل ناباروری منو طلاق داد.»

در روش درمان از طریق رحم جایگزین برخی از شرکت‌کنندگان نگران ایجاد رابطه بین همسر و مادر جایگزین بودند. مصاحبه‌شونده شماره ۸: «نسبت به شوهرم حساس شدم. گاهی فکر می‌کنم نکنه با خانمی که بچمون رو داره، رابطه برقرار کنه.»

نگرانی از تأثیر حرف اطرافیان بر همسر و نگرانی از خراب شدن روابط زوجین به دلیل دخالت خانواده‌ها از دیگر موضوعاتی بود که برخی از شرکت‌کنندگان به آن اشاره کردند.

مصاحبه‌شونده شماره ۴: «خانواده همسرم کلاً از این نظر، پذیرششون خیلی پایینه. اصلاً برایشون قابل قبول نیست. شاید علتش می‌تونه طلاق دخترشون به خاطر بچه‌دار نشدن باشه. منم به خاطر همین استرس زیادی دارم. تأکیدم روی اینه حتماً بچه‌دار بشم و گر نه ممکنه به هر شکلی شده زندگیم از بین بره.»

چالش‌های مرتبط با کودک و نقش والد بودن

دسته چهارم از چالش‌های عنوان‌شده در طبقه چالش‌های کانونی که توسط زنان نابارور تحت درمان‌های جایگزین به آن اشاره شد، چالش‌های مرتبط با کودک و نقش والدی است؛ از این چالش‌ها می‌توان از دغدغه تصاحب بچه توسط والدین اصلی و نگرانی از درخواست والد اصلی برای رابطه با بچه در آینده نام برد.

مصاحبه‌شونده شماره ۸: «یکی از نگرانی‌های من و همسر من این بود نکنه بعد از به دنیا اومدن بچه، اون خانم قانع به دادن بچه نشه. برای همین یه خانمی رو پیدا کردیم که خودش بچه داره و یک قرارداد مطمئن نوشتیم و متوجه شدیم که قبلاً هم این کارو انجام داده و دفعه اولش نیست. برای همین کمی خیالمون از این بابت راحت شد.»

همچنین نگرانی از نداشتن توانایی در تربیت درست کودک و استرس درباره آینده روانی بچه از نگرانی‌های مطرح‌شده در این مقوله بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۵: «اما عشق به بچه‌دار شدن باعث می‌شه برای تربیت بچه خیلی حساس بشیم. خیلی باید مراقب باشیم که زیادی لوسش نکنیم.»

مصاحبه‌شونده شماره ۱۰: «خانواده‌ها رو در جریان این موضوع نداشتیم؛ چون حرف و حدیث‌های زیادی پیش میاد. واکنش‌های منفی خانواده‌ها روی روحیه بچه اثر منفی می‌ذاره.»

نگرانی از باخبر شدن بچه درباره اصل ماجرا و نگرانی از ضربه خوردن بچه در صورت برملا شدن راز تولدش نیز از دیگر نگرانی‌های مطرح‌شده در این زمینه بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۷: «نگران اینم که یک روزی حقیقت برای بچه‌ام روشن بشه، اونوقت خیلی لطمه می‌خوره.»

۲. چالش‌های موضعی

یکی از کاربردهای عمده ازدواج در ایران، تشکیل خانواده و فرزندآوری است. فرزندآوری با ایجاد نقش‌های جدید همچون پدر بزرگ و مادر بزرگ، عمو، عمه، خاله و دایی شدن، تأثیر زیادی بر روابط بین فردی زوجین، خانواده‌ها، فامیل و اطرافیان‌شان دارد. باتوجه به بافت سنتی جامعه ما، این نقش‌ها در زندگی مشترک زوجین بسیار پررنگ است؛ به طوری که گاهی حتی خانواده زوجین ابتکار عمل را به دست می‌گیرند و سعی می‌کنند با فشارهای وارد شده آن‌ها را وادار به فرزندآوری کنند. باتوجه به مطالب مذکور، در تعریف چالش‌های

موضعی می‌توان اظهار کرد که این چالش‌ها شامل چالش‌های روان‌شناختی بودند که وسعت آن‌ها از چالش‌های کانونی یعنی از محدوده فرد و زوجین فراتر رفت و به گستره بزرگ‌تری چون خانواده‌های طرفین و فامیل و اجتماع اطراف آن‌ها رسید. چالش‌های موضعی شامل موضوعات و دغدغه‌هایی بود که فرد و زوجین در ارتباط با فامیل، خانواده، اطرافیان و جامعه تجربه کردند و با آن‌ها درگیر بودند.

چالش‌های مربوط به پذیرش خانواده و اطرافیان

از چالش‌های مطرح‌شده در این طبقه توسط زنان نابارور تحت درمان‌های جایگزین، دغدغه‌های ناشی از اجبار به پنهان‌کاری در استفاده از روش‌های جایگزین، دشواری قانع کردن خانواده‌ها و دشواری قبول کردن حقیقت برای خانواده‌های طرفین بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۴: «خانواده همسرم فکر می‌کنند با استفاده از درمان‌هایی که انجام دادیم، باعث شده بچه‌دار بشیم. نمی‌دونند تخمک از کس دیگه‌ای است. همین پنهان‌کاری باعث شده الان خیلی خوشحال باشند؛ اما از روزی می‌ترسم این حقیقت برملا بشه؛ چون واکنش‌های تندی می‌تونند داشته باشند.»

چالش‌های مربوط به واکنش خانواده‌ها و اطرافیان

از چالش‌های مطرح‌شده در این طبقه توسط زنان نابارور تحت درمان‌های روش‌های جایگزین، دغدغه‌های ناشی از دخالت خانواده‌های طرفین و نگرانی از حرف و حدیث‌ها و طعنه‌های اطرافیان و موضع‌گیری‌ها و دیدگاه‌های منفی خانواده‌ها بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۵: «کلاً خانواده رو در جریان این موضوع نداشتیم. چون حرف و حدیث‌های زیادی پیش میاد. واکنش‌های منفی خانواده همسرم مطمئناً خیلی زیاد خواهد بود. نظر همسر من این بود کسی نفهمه از چه روشی استفاده می‌شه.»

همچنین نگرانی از جنجال‌های خانوادگی ناشی از برملا شدن ماجرا، تبدیل شدن زندگی زوجین به کارزار جنگ میان خانواده‌ها و سردرگمی زوج‌ها به دلیل دخالت اطرافیان، از دیگر چالش‌های عنوان‌شده توسط این گروه از شرکت‌کنندگان بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۱۰: «خانواده همسرم خیلی دخالت می‌کردند. خانواده منم به خاطر فشاری که تحمل می‌کردم به سبک خودشون دخالت می‌کردند. زندگی ما داشت به کارزار جنگ تبدیل می‌شد؛ در صورتی که من و همسر، با هم مشکلی نداشتیم.»

نگرانی از اعتراض و دخالت اطرافیان و نگرانی از برچسب زدن‌ها و سرزنش‌های اطرافیان نیز توسط این گروه از شرکت‌کنندگان، به عنوان چالش‌های تجربه‌شده آن‌ها بیان شد.

مصاحبه‌شونده شماره ۱: «امیدوارم این ۹ ماه به خیر و خوشی تموم بشه؛ چون آگه یکی از خانواده‌ها بفهمند، دخالت‌های زیادی می‌کنند. این جو خوبی که ایجاد شده کلاً از بین می‌ره. زندگی‌مونم به هم می‌ریزه.» نگرانی از قضاوت‌ها و برخوردهای نادرست و تمسخرآمیز اطرافیان و نگرانی از رفتارهای ناخوشایند خانواده‌ها از چالش‌های بیان‌شده در این حوزه بود.

مصاحبه‌شونده شماره ۱: «خانواده همسرم در مورد بچه‌دار شدن، خیلی دخالت کردند؛ حتی پیشنهاد زن دوم به همسرم دادند. واقعاً تحت فشار روحی و روانی زیادی بودم.»

۳. چالش‌های گسترده

تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد، یک‌سری چالش‌های روان‌شناختی موضوعاتی هستند که ساخته و پرداخته تفکرات اجتماع، فرهنگ و اعتقادات جامعه است و گستره وسیع‌تری از فرد، زوجین، خانواده‌ها و اطرافیان‌شان را در بر می‌گیرد.

– چالش‌های اجتماعی و فرهنگی

از جمله چالش‌های مطرح‌شده زنان تحت درمان‌های جایگزین ناباروری در مقوله چالش‌های گسترده، چالش‌های اجتماعی و فرهنگی بود. در این زمینه زنان از دغدغه‌هایی چون نگرانی از نبود پذیرش اجتماعی روش‌های جایگزین، نگرانی از نبود فرهنگ‌سازی و شناخت کامل از روش‌های جایگزین، نگرانی از ناآگاهی و اطلاعات نادرست خانواده‌ها درباره روش‌های جایگزین، نگرانی از وجود نداشتن شناخت و آگاهی خانواده‌ها و گوش دادن به شایعات درباره روش‌های درمان جایگزین، نگرانی از نهادینه‌نشدن روش‌های جایگزین در فرهنگ و وجود دیدگاه‌های منفی در میان مردم و... شکایت داشتند.

مصاحبه‌شونده شماره ۱۰: «به‌خاطر این جوهای منفی، زندگی ما تحت‌الشعاع قرار می‌گرفت. این عدم شناخت خانواده‌ها، ناآگاهی خانواده‌ها، نهادینه‌نشدن این روش‌ها در فرهنگ خانواده‌ها... فشار زیادی را به ما تحمیل می‌کرد.»

– چالش‌های مربوط به مسائل شرعی

همچنین یکی از چالش‌های عمده زنان تحت درمان در مقوله چالش‌های گسترده، دغدغه‌های مربوط به مسائل شرعی و اعتقادی بود. در این طبقه از چالش‌ها زنان به چالش‌هایی چون دغدغه ابهامات شرعی درباره استفاده از روش‌های جایگزین، نگرانی از تعصبات خشک مذهبی خانواده‌های طرفین درباره استفاده از این روش‌های درمانی، نگرانی از ابهامات شرعی به‌عنوان راهی برای دخالت اطرافیان و... اشاره کردند.

مصاحبه‌شونده شماره ۷: «یک‌سری فقها نظر مثبت می‌دن، یک‌سری نظر منفی. همین‌ها باعث می‌شه خیلی از خانواده‌ها کارشون به جدایی ختم بشه. واقعاً درست نیست.»

۴ بحث

پدیده ناباروری، تنها واجد ابعاد پزشکی نیست و ورود زیست‌فناوری‌های باروری به زندگی درمان‌خواهان ناباروری و اهداکنندگان، موجب تغییر در «جریان زندگی روزمره» می‌شود. در این میان، درمان‌های شخص‌سوم، واجد ابعاد اجتماعی پیچیده‌تری درمقایسه با درمان‌های بدون نیاز به شخص‌سوم است (۱۸). باتوجه به تابوهای اجتماعی مربوط به باروری و زایمان، اهداکنندگان و گیرندگان عمدتاً تلاش می‌کنند، کل فرایند درمان ناباروری را به‌صورت راز نگه دارند. در اکثر مواقع، باگیرندگانی مواجه می‌شویم که عمدتاً در تلاش هستند علاوه‌بر ناباروری، نوع درمان خود را نیز پنهان کنند (۱۸). بدین‌ترتیب درمان‌های ناباروری چه با منشأ زنانه و چه با منشأ مردانه، علاوه‌بر آنکه بار اصلی تبعات جسمانی درمان بر عهده زنان است، بار اجتماعی ورود زیست‌فناوری‌ها به مقوله درمان نیز بیشتر زنان را متأثر می‌کند. باوجود این، باتوجه به کنترل بیشتر مردان بر منابع اقتصادی خانواده، در بسیاری از زوجین، تصمیم‌گیری نهایی

درخصوص آغاز یا تداوم فرایند درمان از طریق زیست‌فناوری‌های باروری، با مردان است (۱۸).

براساس یافته‌های این پژوهش، زنان نابارور تحت درمان‌های جایگزین کمک‌باروری، از نظر روان‌شناختی با چالش‌های متعددی روبه‌رو بودند. این چالش‌ها به سه مقوله اصلی تقسیم شدند و عبارت بودند از: چالش‌های کانونی؛ چالش‌های موضعی؛ چالش‌های گسترده.

براساس تجارب شرکت‌کنندگان این پژوهش در حوزه چالش‌های کانونی، از چالش‌های بسیار مهم پیش روی آن‌ها، مرحله تصمیم‌گیری و انتخاب شیوه درمانی بود. درباره انتخاب گزینه (کیس) مناسب، در پژوهش صادقی و همکاران درباره بررسی پدیدارشناسی تجربیات مادران درخواست‌کننده رحم جایگزین، در رابطه با فرایند تصمیم‌گیری زیرمقوله‌های پذیرش بچه از پرورشگاه، مسائل مالی و مسائل شرعی مطرح شدند. در بحث انتخاب گزینه و رابطه مادر درخواست‌کننده با مادر جایگزین، صادقی و همکاران در پژوهشی، موضوعاتی را از قبیل معیارهای مادر جایگزین، رابطه دو مادر در زمان بارداری و رابطه بعد از زایمان مدنظر قرار دادند. برخی از مشارکت‌کنندگان در این پژوهش عقاید و اعمال مذهبی مادر جایگزین را معیار اصلی انتخاب دانستند (۱۹). همچنین در زمینه عامل پنهان‌کاری در پژوهش صادقی و همکاران، در چارچوب کد تفسیری اطرافیان، دو کد توصیفی «آگاهی از اقدام به اجاره» و «شبکه‌های حمایتی» قرار گرفت. در جریان گذاشتن اطرافیان بستگی به شرایط فرهنگی و خانوادگی و شبکه‌های حمایتی داشت که این افراد با آن مواجه بودند. اکثر مشارکت‌کنندگان ترجیح دادند، اطلاع‌رسانی از نحوه بارداری زمانی صورت گیرد که انتقال جنین با موفقیت انجام شده و چند ماهی از بارداری گذشته باشد (۱۹). همچنین در پژوهش زندگی و همکاران درخصوص تنش‌ها و تردیدهای مادران در مواجهه و پذیرش رحم جایگزین، نتایج نشان داد، زنان نابارور در مواجهه با تکنولوژی‌های کمک‌باروری، فرایند دشواری را تا تصمیم‌گیری نهایی طی می‌کنند که با عنوان «عبور از گذرگاه پرتنش تردید و انتخاب» از آن یاد شده است (۲۰).

یکی دیگر از دغدغه‌های عنوان‌شده توسط شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر، نامعلوم بودن نتیجه قطعی درمان و مشکل هزینه‌های درمان بود؛ اینکه آیا فرد می‌تواند تا پایان درمان هزینه‌های لازم را پرداخت کند و آیا پس از این همه صرف هزینه‌های گزاف، درمان نتیجه خواهد داد یا خیر. باتوجه به نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش صادقی و همکاران، مشکلات مالی یکی از دغدغه‌های اصلی بود که در برخی موارد باوجود صرف هزینه‌های زیاد انتقال با موفقیت روبه‌رو نشد. طبق یافته‌های این تحقیق، دغدغه اولیه مشارکت‌کنندگان، موفقیت‌آمیز بودن نتیجه کاشت و انتقال جنین بود. برخی از آنان، چندین بار تجربه انتقال ناموفق داشتند که بر ناراحتی و میزان تنش آن‌ها برای ادامه درمان اثر داشت؛ به‌ویژه اینکه هزینه‌های مراحل مختلف درمان، فرد را متحمل هزینه‌های زیادی می‌کند (۱۹). علاوه‌بر تحمل این مشکلات دشوار شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر از دغدغه‌هایی چون ناهماهنگی‌ها و ساز مخالف‌زدن‌ها و غرغرکردن‌های همسر، نالیدن همسر از پرداخت هزینه‌های هنگفت درمان، برخوردهای سرد و گاهی بی‌تفاوت همسر و احساس ناامنی در رابطه زوجی و نیز نامعلوم بودن آینده و ترس از

اطرافیان پنهان کنند و با افراد جدید ارتباط برقرار نکنند یا ارتباط خود را با آشنایان قطع نمایند تا مجبور به پاسخ‌گویی به کنجکاوی‌های آزاردهنده آن‌ها نباشند (۲۱).

براساس یافته‌های پژوهش حاضر، در بحث چالش‌های گسترده که دامنه آن سطحی وسیع‌تر یعنی فرهنگ و جامعه را در بر گرفت، زنان دغدغه‌هایی در زمینه مشکلات شرعی و پذیرش اجتماعی و فرهنگی جامعه بیان کردند. لطیف‌نژاد رودسری و همکاران در پژوهشی دریافتند، باورهای فرهنگی اجتماعی درباره روش‌های اهدایی کمک‌باروری می‌تواند نگرش زوجین نابارور را در خصوص پذیرش این روش‌های درمانی تحت‌تأثیر قرار دهد؛ بنابراین باید گامی در جهت تطابق باورهای فرهنگی اجتماعی با درمان‌های جاری برای زوج‌های نابارور با کمک رسانه‌های اجتماعی برداشت تا بتوان به تصمیم‌گیری واقع‌بینانه در ارتباط با گزینه‌های انتخابی‌شان کمک کرد (۲۳).

تحمل این همه چالش‌های فراوان و گسترده برای زنان نابارور تحت درمانی که شرایط دشوار درمان را تحمل می‌کنند و از طرفی برای حصول نتیجه بهتر نیازمند محیطی آرام و بدون استرس و حمایت‌گر هستند، به‌نظر بسیار دشوار و گاهی غیرممکن می‌آید. یافته‌های این پژوهش می‌تواند اطلاعاتی مفید و کاربردی برای متخصصان حوزه درمان ناباروری به‌همراه داشته باشد. نتایج این پژوهش برای متخصصانی که در حوزه‌های ناباروری، مشاوره خانواده و زوج‌درمانی مشغول به فعالیت هستند، کاربردی است. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند برای سیاست‌گذاران کلان حوزه خانواده نیز قابل استفاده باشد و در صورت توجه، آن‌ها را به‌سمتی سوق دهد که به‌جای تکیه بر اطلاعات شهودی و غیرتجربی بر اطلاعات دقیق و بررسی‌شده روی آورند و سیاست‌گذاری‌ها را با واقعیت‌های موجود تطبیق دهند.

۵ نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های پژوهش حاضر، مجموعه چالش‌های روان‌شناختی که زنان نابارور تحت درمان‌های جایگزین کمک‌باروری با آن‌ها روبه‌رو هستند، در سه طبقه اصلی شامل چالش‌های کانونی، چالش‌های موضعی و چالش‌های گسترده قرار می‌گیرند. این چالش‌ها در سطوح مختلف فردی، روابط زوجی، روابط خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی زندگی زنان نابارور را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند؛ بنابراین رسیدگی به هریک از این چالش‌ها نیازمند کاری تخصصی باتوجه به تمامی ابعاد زندگی فرد نابارور است که باتوجه به اهمیت لزوم حفظ سلامت روانی بیماران و بهبود کیفیت درمان اهمیت ویژه‌ای دارد.

۶ تشکر و قدردانی

پژوهش حاضر منتج از پایان‌نامه به‌منظور اخذ درجه دکتری تخصصی مشاوره از دانشگاه آزاد اسلامی بجنورد است که با مساعدت کلینیک‌های خصوصی درمان ناباروری مشهد و مراجعان این کلینیک‌ها انجام شد. بدین‌وسیله از تمامی افرادی که در انجام این مطالعه یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

طلاق یا ازدواج مجدد همسر، ابراز ناراحتی کردند. این زنان اکثراً ثبات رابطه خود را در خطر دیدند و در مواقعی رابطه زناشویی آن‌ها تا مرز جدایی نیز پیش رفته بود. براساس پژوهش و داد‌هیر و همکاران، برخی مشارکت‌کنندگان آن پژوهش نه‌فقط از وجود شوهر به‌منزله منبع حمایتی محروم بودند، بلکه کنش و عملکرد همسرشان منبعی تنش‌زا برای آنان بود (۲۱). یافته‌های پژوهش احمري طهران و همکاران نشان داد، پذیرش رحم جایگزین از سوی خانواده‌ها از ازدواج مجدد مردان جلوگیری می‌کند. این مسئله مشخص کرد، اکثر زنان نابارور برای نجات ازدواجشان به این روش‌های درمانی روی می‌آورند (۱۳).

همچنین نگرانی دیگر برخی از شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر، نگرانی از ایجاد رابطه همسر با فرد میزبان جنین (در رحم جایگزین) و نیز نگرانی از برقراری رابطه والد اصلی با فرزند (در جنین اهدایی) در آینده بود. در پژوهش احمري طهران و همکاران روی زنان نابارور تحت درمان با روش رحم جایگزین، بیش از نیمی از زنان نابارور از ایجاد رابطه عاطفی بین مادر جانشین و فرزند و احتمال امتناع از تحویل فرزند ابراز نگرانی کردند (۱۳). همچنین طبق یافته‌های پژوهش حاضر، زنان در سطحی وسیع‌تر از رابطه زوجی، در سطح خانواده‌های طرفین و آشنایان و دوستان با یک‌سری چالش‌های عمده (چالش‌های موضعی) روبه‌رو بودند. مشکل ناباروری و نوع درمان فشار زیادی را بر ایشان وارد کرده بود؛ به‌طوری‌که بر تعاملات اجتماعی‌شان تأثیر گذاشته بود و برای فرار از فشارهای اجتماعی آنان را به انزوا کشیده بود. طبق پژوهش و داد‌هیر و همکاران، تعدادی از مشارکت‌کنندگان ابراز کردند، بعد از مواجهه با مسئله ناباروری با خانواده همسر دچار تنش شده‌اند یا برای جلوگیری از تنش و اختلاف، روابط با مادر شوهر و خانواده همسر را کم کرده‌اند (۲۱).

همچنین یافته‌های این مطالعه نشان داد، کنش متقابل اجتماعی خانواده‌های طرفین و اطرافیان با زوج نابارور، زمانی‌که عامل ناباروری زوج مردانه، زنانه یا مشترک باشد، متفاوت است، تعامل اطرافیان گاه وجهی مثبت می‌یابد و گاه در قالب اعمال تبعیض‌آمیز و ناپسند (سرزنش، تحقیر، زخم زبان)، کنجکاوی و پرسش‌های مکرر، مداخله مستقیم در حریم خصوصی یا محرومیت از حمایت‌های اجتماعی (مادی و غیرمادی) متجلی می‌شود. پژوهش عباسی شوازی و همکاران نیز مشخص کرد، واکنش‌های نامطلوب اطرافیان باعث می‌شود زنان نابارور در اجتماعات و محافل دوستانه و فامیلی شرکت نکنند (۲۲). از نظر گافمن^۱، انزوا و کناره‌گیری از مناسبات اجتماعی، بیشتر هنگامی اتخاذ می‌شود که فرد داغ ننگ بخورد، فاقد حامی باشد یا به هر دلیلی انکار و مخفی‌سازی یا پذیرش داغ و بهنجارسازی آن برایش دشوار باشد (به نقل از ۲۲).

از چالش‌های دیگری که در این حوزه شرکت‌کنندگان به آن اشاره کردند، فشار ناشی از تحمل طعنه‌ها و گوشه و کنایه‌ها و دخالت‌های خانواده‌ها بود. در پژوهش داد‌هیر و همکاران، برخی از مشارکت‌کنندگان برای در امان ماندن از فشارهای اجتماعی و روحی که دیگران به‌دلیل شیوه‌های درمان ممکن بود بر آن‌ها وارد کنند، رخداد‌های مربوط به فرایند درمان را مخفی نگاه داشتند. افراد نابارور سعی کردند مراجعه به پزشک را از

1. Goffman

تأییدیه اخلاقی و رضایت‌نامه از شرکت‌کنندگان

این مقاله منتج از پایان‌نامه نویسنده اول به‌منظور اخذ درجه دکتری تخصصی و مورد تأیید کمیته ملی اخلاق در پژوهش‌های زیست‌پزشکی است؛ همچنین دارای کد اخلاق IR.IAU.BOJNOURD.REC.1398.005 است. درباره رعایت اصول اخلاقی پژوهش و محرمانه‌ماندن اطلاعات دریافتی در کل فرایند پژوهش، توضیحات لازم ارائه شد؛ همچنین اخذ رضایت‌نامه کتبی از شرکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش صورت گرفت.

رضایت برای انتشار

این امر غیر قابل اجرا است.

در دسترس بودن داده‌ها و مواد

به‌دلیل محرمانه‌بودن، اطلاعات شرکت‌کنندگان به‌جز از طریق مقاله امکان‌پذیر نیست.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند هیچ‌گونه تضاد منافی ندارند.

منابع مالی

این پژوهش بدون دریافت حمایت مالی از مؤسسه یا نهادی انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده دوم استاد راهنما و نویسنده سوم استاد مشاور این پژوهش بودند. همه نویسندگان نسخه نهایی را خواندند و تأیید کردند.

References

- Seif D, Alborzi S, Alborzi S. Effect of some affective and demographic variables on life satisfaction of infertile women. *Journal of Reproduction & Infertility*. 2001;2(4):66–74. [Persian] <https://static.jri.ir/documents/fullpaper/fa/69.pdf>
- Zegers-Hochschild F, Adamson GD, de Mouzon J, Ishihara O, Mansour R, Nygren K, et al. International Committee for Monitoring Assisted Reproductive Technology (ICMART) and the World Health Organization (WHO) revised glossary of ART terminology, 2009. *Fertil Steril*. 2009;92(5):1520–4. <https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2009.09.009>
- Eitan-Schiller Y, Seidman DS. Sperm or oocyte donation: the dynamics of making the decision regarding the method and timing of disclosure of information to the sibling. *Harefuah*. 2009;148(4):251–5, 275. [Hebrew]
- Besharat MA, Hoseinzadeh Bazargani R. A comparative study of fertile and infertile women's mental health and sexual problems. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2006;12(2):146–53. [Persian] <https://ijpcp.iuums.ac.ir/article-1-24-en.pdf>
- Fazli Khalaf Z, Shafiabadi A, Tarahomi M. Psychological aspects of surrogate motherhood. *Journal of Reproduction & Infertility*. 2008;9(1):43–9. [Persian] <https://static.jri.ir/documents/fullpaper/fa/305.pdf>
- Wang F, Sun Y, Kong H, Li J, Su Y, Guo Y. The evolution of oocyte donation in China. *Int J Gynaecol Obstet*. 2010;110(1):53–6. <https://doi.org/10.1016/j.ijgo.2010.02.018>
- Buster JE. The first live birth donation. *Society for Reproductive Medicine*. 2008;4(4):23–8.
- Stevens JB, Hayes C. Perceptions regarding oocyte donation in a group of female college students. *MCN Am J Matern Child Nurs*. 2010;35(1):40–6. <https://doi.org/10.1097/01.nmc.0000366809.52208.60>
- Darabi A. A phenomenological approach in the analysis of political phenomena. *Journal of Political Studies*. 2009;2(5):61–82. [Persian]
- Ghazi Tabatabaei M, Vedadhir AA. Surrogacy: medicalization of motherhood. *Journal of Reproduction and Infertility*. 2008;9(2):144–64. [Persian]
- Moghaddam Tabrizi F, Feizbakhsh N. Self-esteem, self-efficacy and treatment outcome in infertile women undergoing in vitro fertilization referring to urmia infertility center. *Nurs Midwifery J*. 2015;13(6):535–43. [Persian] <http://unmf.umsu.ac.ir/article-1-2382-fa.html>
- Valiani M, Abedian S, Ahmadi S M, Pahlavanzade S. The effects of relaxation on outcome treatment in infertile women. *Complementary Medicine Journal*. 2014;4(2):845–53. [Persian] <http://cmja.arakmu.ac.ir/article-1-217-fa.html>
- Ahmari Tehran H, Jafarbagloo E, Zia Sheikholeslami N, Abedini Z, Heidarpour A. Surrogacy: infertile women's attitude. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2010;4(1):62–70. [Persian] <https://journals.tums.ac.ir/ijme/article-1-199-en.pdf>
- Pirnia N. Barrasi tajrobe zisteh zanan nabarvar (taht darman ba technology-haye novin barvari dar shahr Sari) [Survey of lived experience of infertile women (under treatment with new reproductive technologies in Sari)] [Thesis for M.A.]. [Tehran, Iran]: Faculty of Social Science, Allameh Tabataba'i University; 2020. [Persian]
- Flick U. An introduction to qualitative research. Jalili H. (Persian translator). Tehran: Ney Pub; 2015.
- Esterberg KG. Qualitative methods in social research. Pourahmad A, Shamaei A. Yazd: Yazd University Pub; 2005.
- Dikelman N, Allen D, Tanner C. The national league for nursing criteria for appraisal of baccalaureate programs: A critical hermeneutic analysis. In: *The NLN Criteria for Appraisal of Baccalaureate Programs: A Critical Hermeneutic Analysis*. National League for Nursing; 1989.

18. Amir Mazaheri AM, Sharifi M. Sociological examination of fertility biotechnologies in maternal issues. *Sociological studies*. 2011;4(12):91–105. [Persian] http://jss.iaut.ac.ir/article_521057_7c57028391e4b73ee2a54ea1372c0809.pdf
19. Sadeghi HR, Malekahamdi H, Abdollahi AS. Phenomenological experiences of the requesting mother for renting wombs. *Journal of Family Research*. 2014;10(4):401–21. [Persian] https://jfr.sbu.ac.ir/article_96449_3761f3e7dab169c6898ebbe91b665e47.pdf
20. Zandi M, Vanaki Z, Shiva M, Mohamadi E, Bagari Lankarani N. Passing the stressful period of doubt and decision making: experiences of commissioning mothers to confront and accept surrogacy. *Nursing And Midwifery Journal*. 2013;10(6):807–17. [Persian] <http://unmf.umsu.ac.ir/article-1-1167-en.pdf>
21. Vedadhir A, Rahmani M, Dabbagh T. Infertility as a socio-cultural issue: understanding and lived experience of infertile women seeking treatment. *Journal of Social Problems of Iran*. 2017;7(2):159–75. [Persian] <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.jspi.7.2.159>
22. Abbasi-Shavazi MJ, Razeghi Nasrabad HB, Behjati Ardakani Z, Akhondi MM. Attitudes of infertile women towards gamete donation: a case study in Tehran. *Journal of Reproduction & Infertility*. 2006;7(2):139–48. [Persian] <https://static.jri.ir/documents/fullpaper/fa/233.pdf>
23. Latifnejad Roudsari R, Jafari H, Taghipour A. The relationship of sociocultural beliefs and infertile couples' attitude toward reproductive donation: A descriptive-correlational study. *International Journal of Reproductive BioMedicine*. 2019;17(5):315–24. [Persian] <http://dx.doi.org/10.18502/ijrm.v17i5.4599>